

Smart Energi – Klimatstrategi för Västra Götaland

Fastställd av regionfullmäktige 8 september 2009, § 135

Innehåll

Förslagets bakgrund och karaktär	3
Strategi – förslag i sammanfattning	4
Klimatfrågan är en av vår tids största utmaningar	5
Regionalt handlingsutrymme – den regionala verktygslådan	5
Samordning och ledarskap – avgörande faktorer	6
Klimatstrategi för Västra Götaland	7
Övergripande mål	7
Sex strategiska fokusområden	7
Samarbete och gemensamma överenskommelser	7
Ledarskap och långsiktighet	8
Uppföljning och utvärdering	8

Förslagets bakgrund och karaktär

Här följer ett förslag till klimatstrategi för Västra Götaland. Det ansluter till Vision Västra Götaland. Ett övergripande mål för arbetet formuleras. I ett senare steg följer konkreta handlingsprogram med tydliga och tidsbestämda mål.

Arbetet med att ta fram strategin har bedrivits i en process som fått namnet Smart Energi. Beredningsgruppen för miljö har ansvarat för arbetet att driva processen. Mer än 600 personer, från näringsliv, samhälle, akademier, politik och det civila samhället, har deltagit i dialogmöten organiserade i sex fokusområden. Diskussionerna har varit engagerade och konstruktiva. Deltagarna har identifierat regionala utmaningar och föreslagit vilka överenskommelser som bör göras för att få saker att hända. Samtidigt med att själva strategiförslaget tagits fram har arbetet med överenskommelser drivits. Förslaget kompletteras med redovisning av ett antal överenskommelser som redan nu är nära att slutföras.

Parallellt med Smart Energi har en process bedrivits som har kallats Ung Energi. Ung Energi har under sex tillfällen och på sex platser runtom i Västra Götaland genomfört så kallade Framtidstorg. Fokus på torgen har varit att ta tillvara på ungas tankar och idéer om klimatfrågan. Deltagarna har framförallt varit unga mellan 15-22 år, men även politiker, tjänstemän m.fl.

Att ta ställning för detta strategiförslag innebär inte bara att fatta beslut om en strategi – det markerar aktivt engagemang i en fortsatt process för ett Västra Götaland där beroendet av fossil energi kraftigt minskar, såväl för att bidra till klimatpåverkan i positiv riktning som för att bidra till en hållbar utveckling i regionen.

Klimatstrategin för Västra Götaland måste engagera många aktörer för att arbetet med att skapa ett samhälle där beroendet av fossil energi har brutits ska bli framgångsrikt. Det har visat sig nödvändigt att samtidigt arbeta med en strategisk nivå och en mycket konkret nivå. Offentliga och privata aktörer måste komma överens om konkreta åtgärder och ta ansvar för att de genomförs.

Klimatstrategin beskriver övergripande hur arbetet med att radikalt minska Västra Götalands beroende av fossil energi senast 2030 ska gå till.

Strategi – förslag i sammanfattning

- **Målet för klimatarbetet i Västra Götaland är att samtidigt minska klimatpåverkan och skapa hållbar tillväxt och nya jobb:**

”2030 är den västsvenska ekonomin inte längre beroende av fossil energi och medborgarna och näringslivet har en trygg och långsiktigt hållbar energiförsörjning. Boende, transporter och produktion såväl som konsumtion av varor och tjänster är resurssnåla, energieffektiva och baserade på förnybar energi. Sammantaget har detta bidragit till en stark ekonomi och ett innovativt och konkurrenskraftigt näringsliv.”

- **Klimatarbetet koncentreras till sex strategiska områden**

Klimatarbetet i Västra Götaland bedrivs inom sex fokusområden som tillsammans täcker in frågan brett. Fokusområdena riktar in sig på sektorer där vi genom att samverka i Västra Götaland har bättre förutsättningar att påverka utvecklingen än om alla enskilda aktörer arbetar var för sig. Arbetet med att minska klimatpåverkan ska samtidigt skapa nya förutsättningar för hållbar tillväxt. Fokusområdena är:

1. Effektiv energianvändning i bostäder och lokaler
2. Effektiva godstransporter - grön logistik
3. Effektiva persontransporter – mobilitet
4. Alternativa drivmedel och effektivare fordon
5. Ökad produktion av energi från jord, skog, sol och vind
6. Livsstil, konsumentmakt och producentansvar

- **Samarbete och överenskommelser**

Inom alla fokusområden tecknar vi konkreta och tydliga överenskommelser. I dessa beskriver vi hur insatserna ska samordnas och hur ansvaret ska utövas så att arbetet leder till resultat. De kan tecknas mellan många aktörer eller ett fåtal, men överenskommelserna ska alltid innebära att vi lyfter insatser från demonstration eller projekt till en långsiktig nivå som gör verklig skillnad.

- **Ledarskap och långsiktighet**

För att klimatarbetet ska bli framgångsrikt krävs att ledningen i en organisation eller ett företag är engagerad. Det krävs också att insatserna är långsiktiga och att medverkan därför inriktas på ett långvarigt engagemang. Det innebär att tillräckliga resurser avsätts. Många är redan engagerade i klimatarbetet. Där man hittat väl fungerande arbetsformer bygger man vidare på dessa.

- **Mål och uppföljning**

Klimatarbetet måste vara praktiskt och konkret. Tydliga och mätbara mål sätts och när en överenskommelse tecknas bestäms också tidpunkter för uppföljning.

Klimatfrågan är en av vår tids största utmaningar

För att bromsa växthuseffekten och klimatförändringarna krävs omfattande och snabba minskningar av människans utsläpp av växthusgaser; enligt vissa forskningsrapporter kanske med så mycket som 80 procent i Europa och USA till år 2050. Att åstadkomma så stora utsläppsminskningar på så kort tid är en av vår tids största utmaningar och förutsätter genomgripande förändringar av våra system för boende, transporter, industriell produktion och energiomvandling såväl som våra konsumtions- och levnadsmönster. Priset för att inte agera är högt. I Sternrapporten, som skrevs på uppdrag av den Brittiska regeringen och kom hösten 2006, gör man bedömningen att klimatförändringarnas totala kostnader och risker kommer att motsvara minst en femprocentig förlust av världens BNP - nu och för all framtid om inget görs. Om man vidgar skalan av risker och följder, skulle skadorna enligt rapporten kunna stiga till 20 procent av BNP eller mer. Kostnaderna för att agera, att minska utsläppen av växthusgaser för att undvika klimatförändringarnas värsta följder, kan däremot begränsas till cirka en procent av världens BNP per år enligt rapporten.

Klimatfrågan berör alla: offentliga aktörer, näringslivet, forskare och inte minst den enskilda medborgaren. För de flesta enskilda individer är det svårt att väga kortsiktiga personliga behov, som att ta bilen till jobbet eller flyga på semester till Thailand, mot de långsiktiga effekterna av klimatförändringarna. Bland annat därför vilar det ett särskilt ansvar på det offentliga att skapa förutsättningar för, eller rent av att tvinga, såväl den enskilda medborgaren som näringslivet och andra att agera på ett klimatvänligt sätt. Klimatfrågan kan heller inte hanteras separat. Den griper in i alla samhällssektorer och kräver omfattande förändringar på alla plan – från hur vi som enskilda konsumenter resonerar till övergripande beslut om hur till exempel översiktsplaner utformas och vilka infrastrukturinvesteringar som prioriteras.

Regionalt handlingsutrymme – den regionala verktygslådan

Förutsättningarna för klimatarbetet i Västra Götaland sätts på den internationella arenan genom bl.a. EU:s förordningar och olika internationella överenskommelser, samt av riksdag och regering genom lagstiftning och olika former av ekonomiska och administrativa styrmedel, men också av hur t ex de globala mat- och oljepriserna utvecklas. Dialogfasen i Smart Energi och utredningen *En mindre fossilberoende ekonomi – kan en region gå före? Kan Västra Götaland?* talar för att vi trots detta har goda förutsättningar att på lokal och regional nivå påverka våra system för boende, transporter samt produktion och konsumtion av varor och tjänster och gå före för att tidigt minska vårt beroende av fossil energi – och att vi har mycket att vinna på att agera tidigt. Här finns viktiga industriella företrädare, starka forskningsmiljöer och framåtsyftande offentliga aktörer – och många goda idéer. Vi har också många verktyg för att påverka utvecklingen lokalt och regionalt.

Den regionala verktygslådans viktigaste innehåll är:

- Offentlig upphandling
- Regional och kommunal planering
- Ägardirektiv till bolag och förvaltningar
- Offentliga och privata investeringar
- Utbildning – för att öka kunskapen hos nyckelaktörer
- Påverkan gentemot nationella och internationella beslutsfattare

Våra system för boende, transporter och konsumtion och produktion av olika varor och tjänster är system som tar lång tid att förändra. Hur de är utformade och fungerar beror på en rad olika faktorer: vilka aktörer som verkar i systemet och vad de har för relationer till varandra, vad det finns för teknik att tillgå och som är under utveckling, vilken kunskap, vilka normer och värderingar som olika aktörer har och hur systemet regleras med hjälp av lagar och skatter och andra styrmedel. Forskning visar att det finns flera olika systemprocesser som måste pågå samtidigt för att våra sociotekniska system skall förändras eller för att nya system skall växa fram. De viktigaste systemprocesserna är:

1. Entreprenörsvksamhet
2. Kunskapsutveckling
3. Kunskapsspridning
4. Vägledning
5. Skapande av marknader
6. Mobilisering av resurser
7. Bildande av intressegrupper

Med hjälp av de regionala verktygen har vi i Västra Götaland möjlighet att stimulera alla dessa processer. Vi kan t ex mobilisera resurser och genom finansiering av forskning, utveckling och demonstrationsprojekt såväl stimulera entreprenörskap, som bidra till kunskapsutveckling och bildandet av olika intressegrupper. Vi kan sprida kunskap genom att samordna olika informations- och utbildningsinsatser och vi kan vägleda olika aktörer genom att formulera mål och strategier och tydligt genomföra dessa t ex genom att ställa krav i den offentliga upphandlingen. Och vi kan bidra till att skapa marknader genom att ställa krav i den offentliga upphandlingen, erbjuda olika förmåner (t ex fri parkering) och införa lokala förbud (t ex miljözoner).

Samordning och ledarskap – avgörande faktorer

För att vara framgångsrika i klimatfrågan på regional nivå är det avgörande hur väl man klarar av att samordna olika insatser och hur starkt ledarskap politiker, ledare inom näringslivet och forskningsföreträdare gemensamt kan visa. Denna slutsats dras också i utredningen *En mindre fossilberoende ekonomi – kan en region gå före? Kan Västra Götaland?:*

”Trots att de styrmedel som lokala och regionala myndigheter har till sitt förfogande inte är lika kraftfulla som på nationell nivå är det möjligt att göra skillnad. Med väl avvägda regionplaner, en politisk vilja som kommer till uttryck i upphandling och ägardirektiv, regionala investeringsprogram för mindre fossilberoende med tydliga morötter för invånare och företag, med väl utbyggd spårinfrastruktur och kollektivtrafik, med rådgivning och miljöprofilering, med miljöledningssystem med mera, skapas avsevärd samlad kraft för förändring. En region som vill lyckas att genomföra en övergång till en mindre fossilberoende ekonomi behöver dock utveckla en överordnad strategi som inkluderar alla parter för att förstärka de olika styrmedlens effekter. Samordning är nyckelbegrepp. Omställningen bör ske utifrån gemensamma målbilder och innehålla tydliga genomförandeplaner.”

Klimatstrategi för Västra Götaland

Klimatstrategin beskriver vad de politiskt ansvariga i Västra Götaland gemensamt vill åstadkomma med klimatarbetet i Västra Götaland. Den har utformats i en bred dialog med andra aktörer. Strategin beskriver också utifrån vilka principer som arbetet ska organiseras.

Övergripande målsättning

Den övergripande målsättningen för klimatarbetet är:

”2030 är den västsvenska ekonomin inte längre beroende av fossil energi och medborgarna och näringslivet har en trygg och långsiktigt hållbar energiförsörjning. Boende, transporter och produktion såväl som konsumtion av varor och tjänster är resurssnåla, energieffektiva och baserade på förnybar energi. Sammantaget har detta bidragit till en stark ekonomi och ett innovativt och konkurrenskraftigt näringsliv.”

Målsättningen bygger på ”Vision Västra Götaland” och är förenligt med EU:s och Sveriges klimatpolitiska målsättningar. Det visar på två ambitioner: dels att genom energieffektivisering och ökad användning av förnybar energi minska klimatpåverkan, dels att driva klimatarbetet på ett sådant sätt att konkurrenskraften i Västra Götaland stärks.

Sex strategiska fokusområden

Klimatfrågan är bred och kräver förändringar av våra system för boende, transporter och produktion och konsumtion av varor och tjänster. Omställningen kommer att kunna bidra till nya jobb och ekonomisk utveckling i Västra Götaland. Västra Götaland ligger redan långt framme inom flera områden, t ex energieffektivt byggande och alternativa drivmedel. Inom andra områden har utvecklingen inte varit lika stark och utmaningarna är därför större, men vinsterna desto större om vi lyckas. Klimatarbetet i Västra Götaland ska därför ha en bred ansats och omfatta följande områden:

1. Effektiv energianvändning i bostäder och lokaler
2. Effektiva godstransporter - grön logistik
3. Effektiva persontransporter - mobilitet
4. Alternativa drivmedel och effektivare fordon samt sjöfart
5. Ökad produktion av energi från jord, skog, sol, vind och vågkraft
6. Livsstil, konsumentmakt och producentansvar

Samtidigt är det viktigt att koncentrera insatserna inom varje område, för att bli effektiva. Därför ska insatserna inom fokusområdena riktas in på åtgärder där vi i Västra Götaland genom regional samverkan har förutsättningar att påverka utvecklingen, kan inta en ledande position och både minska klimatpåverkan och skapa förutsättningar för hållbar ekonomisk utveckling.

Samarbete och gemensamma överenskommelser

Samarbete och överenskommelser ska vara ledord i det regionala klimatarbetet. Överenskommelser är här redskap för att få flera aktörer att delta i breda insatser. De är konkreta, fokuserade och handlar om åtgärder. Överenskommelserna ska vara långsiktiga och kunna lyfta insatser från demonstration eller projekt till en långsiktig nivå som gör verklig skillnad.

Rent konkret innebär detta att olika aktörer i olika typer av kombinationer tecknar små och stora överenskommelser inom fokusområdena och säkerställer att dessa följs. Varje överenskommelse ska pröva behovet och formerna för ungdomars deltagande i arbetet. Överenskommelserna ser olika ut och har olika förutsättningar. Aktörerna i överenskommelserna beslutar om arbetsätt och ansvarsfördelning. En överenskommelse innebär också erfarenhetsutbyten mellan parterna. I arbetet med överenskommelserna kommer även resursfrågan att hanteras.

I överenskommelserna används olika regionala verktyg samordnat. Med verktyg avses t.ex.:

- Offentlig upphandling
- Regional och kommunal planering
- Ägardirektiv till bolag och förvaltningar
- Privata och offentliga investeringar
- Utbildning för att öka kunskapen hos nyckelaktörer
- Påverkan gentemot nationella och internationella beslutsfattare

Ledarskap och långsiktighet

Genomförandet av klimatstrategin ska bygga på ett långsiktigt ledarskap och en effektiv organisation. Det innebär att tillräckliga resurser avsätts för klimatarbetet och att arbetsformerna är så valda att de överenskommelser som tecknas genomförs. Det innebär också att arbetet i möjligaste mån drivs inom ramen av befintliga processer och samverkansorgan, men även att nya processer och samverkansorgan skapas om det behövs. Processerna ska även ta tillvara ungas kompetens och engagemang.

Klimatfrågan är sektorsövergripande och förutsätter ett delat ansvar. Ansvaret för klimatstrategin kan därför inte vila på en enskild aktör. Västra Götalandsregionen ansvarar för samordningen av den fortsatta processen enligt klimatstrategin, inklusive uppföljning och utvärdering av strategin, och kommer att ha en samordnande roll för arbetet med överenskommelserna.

Uppföljning och utvärdering

Det är viktigt att klimatstrategin följs upp och utvärderas utifrån tydliga indikatorer, men också genom kvalitativa utvärderingar; dels för att kunna lyfta fram och visa upp framgångsrika exempel och marknadsföra Västra Götaland, dels för att identifiera områden där vi inte är framgångsrika och eventuellt extra insatser krävs. Indikatorerna ska spegla följande nivåer:

- *Hur nära vi är att nå målet*
Exempel: utsläpp av koldioxid, import av gas, kol och el från fossila källor, antal företag och sysselsatta i klimatrelaterade branscher
- *Vad de olika överenskommelserna bidrar till*
Exempel: andel kollektivtrafikresenärer, antal passivhus, antal miljöbilar
- *Klimatstrategins roll*
Exempel: Antal överenskommelser, antal regionala klimatprojekt, antal aktörer som medverkar i olika satsningar